

ající

1. díl – úvod

► Bez čeho se neobejdeme

Při poskytování paliativní péče v domově pro seniory se neobejdeme bez kvalitní „živé“ spolupráce s lékařem, bez vzdělávání ošetrovatelského personálu v této oblasti a bez odvahy komunikovat všemi směry. Pokud bychom se více věnovali rozhovorům o celkovém stavu a možnostech léčby s nemocnými a jejich rodinami, vyhnuli bychom se řadě stížností a nespokojenosti příbuzných, která pramení z nedostatečného porozumění situaci. Především bychom se ale vyhnuli zraněním duše, která si příbuzní (a potom pozůstali) s sebou nesou do dalšího života.

► Mluvit o umírání?

Mluvit o umírání není zakázané. Mnohým může pomoci vyrovnat se s faktem konce života a také může významně pomoci vlastnímu závěru života tak, aby proběhl důstojně, s respektem k individuálním přáním dotčené osoby a jejich blízkých. Pokud ale nebudeme vědět, co by si dotčená osoba přála, jak by se rozhodla, udělá za ni rozhodnutí o podobě péče nakonec někdo jiný.

Abych se mohla bez zbytečných výčitek účastnit péče o umírajícího člověka, musím mít zcela jasno v tom, že umírání není moje vina, že nemoc ani stáří není moje vina, že život lidí na této planetě začíná bez mé zásluhy a končí bez mé zodpovědnosti. Moje zodpovědnost je v tom dělat dobře svoji práci, pečovat o umírajícího bližního, jak nejlépe dokážu, učit se dovednostem i v této oblasti a realizovat je.

Hlasit se mi chce říci i rodinným příslušníkům, že smrtelnost jejich blízkého není samozřejmě ani jejich vina. Úzkost z výčitek svědomí nás všechny často tlačí do kouta, zbytečně dochází k tlakům na zvýšenou péči, na invazivní intervence, které by si patrně nikdo z nás v tomto stavu při zralé úvaze nepřál.

Tato úvaha je první z celkem tří dílů seriálu. Druhý díl bude věnován komunikaci s klientem na konci jeho životní pouti, třetí díl poté zaměříme na komunikaci s rodinou klienta.

O paliativní péči, jejich možnostech, pravidlech, rozdělení, o týmu odborníků, kteří se na ní podílejí, a dalších tématech bylo již napsáno mnoho knih. APSS vám nabízí seminář „Komunikace v péči o umírající“, kde figuruji jako lektorka a kde se též dozvíte více. Je možné a žádoucí na tomto místě probrat otázky, které do vaší práce péče o umírající osoby přináší. Mojí snahou je povzbudit vás k odvaze. Jsem přesvědčena, že to, že smíme být přítomni těmto okamžikům, je spíše naší výsadou než bolestí.

Sexualita lidí s hendikepem 2. díl

V minulém článku jsme se věnovali tématu sexuality jako základní životní potřeby. V tomto díle na něj navážeme a zaměříme se na sexualitu lidí s mentálním postižením.

■ **Text: Mgr. Lucie Šídová,**
terapeutka, lektorka, koučka,
spoluzakladatelka organizace Freya,
www.freya.live

Ve společnosti stále ještě panují mýty, kdy mnozí lidé odmítají uznat, že svoje sexuální potřeby a touhy mají všichni lidé bez ohledu na jejich fyzické či duševní schopnosti. V oblasti sexuality existuje snad nejvíce tabu, mýtů a předsudků. I my se v organizaci stále setkáváme s tím, že lidé s mentálním postižením „prý nemají potřeby v oblasti sexuality“, tedy že jsou asexuální, což je jeden z mýtů, který v této oblasti panuje. Mezi další patří např. to, že mentálně postižení jsou jako děti a jsou závislí či přeerotizovaní. (Mandžáková, 2013)

Je jednodušší takto postižené lidi vnímat jako „věčné děti“, než si přiznat, že mají své sexuální potřeby, jež mají právo naplnit. Tento pohled popírá jejich sexualitu, tj. projev jejich plné lidskosti. (Mandžáková, 2013)

Mýty v oblasti sexuality mají velký vliv na kvalitu života klientů a ovlivňují jejich plnou integraci do společnosti. Proto je nutné vzdělávání pečujících osob (rodičů, opatrovníků/opatrovníc) a zaměstnanců pomá-

hajících profesí, aby tyto mýty do života lidí s mentálním postižením nezasahovaly. Je nezbytné, aby tito lidé dostali v oblasti sexuality odbornou podporu. Tu ale může poskytnout pouze člověk, který sám má pozitivní postoj k sexualitě.

Zapomenout nesmíme ani na vzdělávání lidí s mentálním postižením v sexuální výchově. Kde jinde mají získat informace, když nemají často možnost navazovat vztahy a učit se z praxe? Když jim výuku v oblasti sexuality upíráme? Neměli by ji mít stejně jako lidé bez hendikepu? Dobrá sexuální výchova je prevencí před sexuálními obtěžováními, nechtěným otěhotněním a ochranou před sexuálními přenosnými infekcemi.

To, co je při práci se sexualitou lidí s mentálním hendikepem dobré vědět, je, že neexistuje sexualita s jedním velkým S. Co to znamená? Že každý z nás potřebujeme naplňovat sexualitu jiným způsobem a těch způsobů je nekonečné množství. Někdy nás mohou určité projevy sexuality zaskočit, ale je nutné je respektovat v jejich vlastních rytmech a projevech. Pouze tam, kde omezují práva jiného člověka, normy společnosti či zařízení, je nesmíme akceptovat.

► Příběh Marka

Pojďme se podívat na příběh Marka, který má středně těžké až těžké postižení bez schopnosti se verbálně vyjadřovat. Podívejme se, jak projevuje svůj zájem o sexualitu.

Mark je v malém zařízení a dny tráví pracovními aktivitami. Má vlastní pokoj. >>> 20

««« 19

Jednoho dne se jeho sociální pracovnice rozhodla změnit dekorace v jeho pokoji. Vzala tedy Marka do nákupního centra, kde byl velký výběr. Nechala mu prostor, aby si vybral obraz, který se mu líbí. Markovo tempo je pomalé a potřebuje dostatek času. Nakonec ale ukázal prstem na plakát s nahou dívkou. Ten zobrazoval její záda a část hýždí. Byl jen vzdáleně erotický, a přesto sociální pracovníci zaskočil. Hlavou jí běželo, co si o tom pomyslí Markovi rodiče, kteří mají konzervativní názory, co si o ní pomyslí ředitel zařízení a co kolegyně a kolegové v práci? Co oni řeknou? No a co ostatní obyvatelé a obyvatelky domu? Nebude je obraz vzrušovat? Sociální pracovnice nevěděla, jak se má k Markově touze postavit. Nakonec pro Marka vybrala jiný obraz s podzimmím lesem. (Aghte, 2009)

Na tomto příběhu můžete vidět, kolik strachu a obav mají lidé, kteří se o lidi s postižením starají. Někdy mohou být opodstatněné, ale někdy přehnané a mohou silně ovlivňovat tužby osob s hendikepem. Zde nám Marek jednou jedinkrát ukázal svou další tvář, a sice, že on je mužem, a to navzdory svému postižení.

Možná nyní máte otázky, jak se měla pracovnice zachovat. Co by bylo nejlepší? Kdyby pracovnice prošla vzděláváním v oblasti sexualit a vztahů, měla jasný postoj k sexualitě a v zařízení by existoval tzv. Protokol sexualit¹, který by vytyčoval pravidla a hranice práce se sexualitou v zařízení, pravděpodobně by věděla, jak postupovat. Snížily by se její obavy a strachy a pravděpodobně by měl dnes Marek ve svém pokoji svůj vytoužený obraz.

➤ Zapojení třetích osob

Na problematice sexualit osob s mentálním postižením je zainteresována spousta osob, jedná se o tzv. třetí osoby. Mohou to být rodiče, učitelé/učitelky, pomáhající pracovníci/pracovnice, vedoucí zařízení, kteří často mohou určovat směr, kterým se citový a sexuální život lidí s hendikepem bude ubírat. Tito lidé mohou vůči sexuálním potřebám daných osob uplatňovat své vlastní hodnoty, přesvědčení a hodnocení.

Pro třetí osoby může být někdy velmi obtížné se sexualitou pracovat, protože se díky projevům sexualit svých klientů a klientek konfrontují se svým vlastním studem a se svými hodnotami.

Předtím než začnete pracovat s tématem sexualit, je vhodné vědět, jak se nenaplněná sexualita může projevovat, co způsobuje a jaký je např. psychosexuální vývoj lidí s mentálním hendikepem. V zařízeních, kde školíme, si v úvodu semináře povídáme o tom,

¹ Protokol sexualit – dokument, který shrnuje přístup organizace k práci se sexualitou jejich klientů/klientek a postupy a pravidla v této oblasti.

co vlastně sexualita je, a dáváme našim účastníkům/účastnicím prostor zažít si, jaké to je otevřeně a s respektem si o sexualitě povídat.

Účastníci a účastnice často přicházejí s dotazy, jak se mají v určitých situacích zachovat, protože si nevědí rady. Hovoříme o tom, jak rozpoznat, že klient či klientka má sexuální potřeby. Bohužel se stále setkáváme s tím, že dochází k přestěhování klientů do jiného zařízení, když si s nimi pracovníci nevědí rady či když klienti obtěžují ostatní, protože zřejmě nemají naplněnou svoji sexualitu a nevědí, jak ji naplnit.

Jinde jsou tématu naopak otevření a hledají způsoby, jak sexualitu svých klientů a klientek naplnit. Pozorují individuální signály a reagují na ně např. nákupem erotického časopisu, dávají hranice, edukují, nakupují erotické pomůcky, sjednávají sexuální asistentku či vezmou klienta do erotického podniku.

Jsme stále na cestě k naplňování potřeb sexualit u lidí s mentálním postižením. Ale i cesta je cíl.

Nejčastější mýty:

- **Člověk s postižením, který je např. na úrovni čtyřletého dítěte, nemá žádné sexuální potřeby, ty přece náleží dospělým.**

I když je člověk na mentální úrovni čtyřletého dítěte, jeho tělo a potřeby se budou s největší pravděpodobností vyvíjet běžným způsobem.

- **Většina lidí s mentálním postižením je sexuálně deviantní.**

Nesmysl. Vyskytuje se zde stejné procento lidí s deviací, jako je tomu u lidí bez postižení.

- **Lidé s mentálním postižením jsou hypersexuální.**

Není to pravda. Lidé s postižením mají v průměru stejnou potřebu sexuálního uspokojení jako lidé bez postižení. To, že

jejich pokusy o uspokojení jsou často vidět, je způsobeno nedostatečným soukromím.

Převzato z knihy *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*, kde najdete další mýty. (Eisner, P., Venglářová, M. a kol.)

Jak můžete pomoci s naplňováním sexualit svých klientů a klientek?

- Vzdělávejte se v oblasti sexualit a vztahů.
- Zaveďte sexuální výchovu pro klienty/klientky.
- Diskutujte s nimi, edukujte je, vysvětlujte jim a netrestejte je za projevy sexualit.
- Nakupte knihy o sexualitě a mějte je k dispozici ve své knihovně. Tím můžete ukázat, že sexualita pro vás není tabu.
- Vytvořte si Protokol sexualit.
- Zamyslete se, jak to máte se svou sexualitou vy. Kde jsou vaše hranice a limity?
- Umožněte svým klientům/klientkám navazovat vztahy.
- Dopřejte jim možnost soukromí a možnost intimního života.
- Dovolte jim možnost sexuální asistentky, když chtějí a mají na to prostředky.
- Dovolte jim používat erotické pomůcky, když o ně mají zájem. Je to pro ně bezpečnější, než si aplikovat do intimních partií nevhodné předměty.
- Mějte na paměti, že pro tyto lidi je důležitý dobrý nácvik masturbace.
- Experimentujte, zkoumejte, pozorujte, co klient/ka potřebují. Sledujte individuální signály.

Literatura:

- Aghte, C. *Les institutions au risque du désir Situations de handicap et sexualités : quels accompagnements ?* in: *La nouvelle revue de l'adaptation et de la scolarisation*. no 47. 2009.
- Eisner, P., Venglářová, M. a kol.: *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2013.
- Lištiak Mandžáková, S.: *Sexuální a partnerský život osob s mentálním postižením*. Praha: Portál, 2013.